

AHI MESUD VE ZAVİYELERİNE DAİR DEĞERLENDİRME

H.Mustafa ERAVCI

Prof.Dr. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İTBF, Tarih Bölümü, Ankara

Özet

Ahi Mesud XV. Yüzyılda Ankara ve Kırşehirde yaşayan Ahi önderlerinden biridir. Kendi adına zâviye kurulan Ahi lideridir. İşte bu çalışmada Ahi Mesud ve Zâviyeleri hakkında var olan muhtasar bilgiler yeni veriler ışığında yeniden ele alınarak, bu kırık dökük bilgiler analitik yöntemle değerlendirilmiş, konu ile ilgili gri alanlar aydınlatılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Ahi Mesud, Zâviye, Ankara*

Abstract

Ahi Mesud was one of Ahi Leaders lived in Ankara and Kırşehir of XV century. In this study short information about Ahi Mesud and his Zâviyes, is analyzed by analytic method and au known gaps about him and his zâviyes was illustrated

Keywords: *Ahi Mesud, Zâviye, Ankara*

XV. Yüzyılda yaşamamış Ahi önderlerinden biride Ahi Mesud'dur. Bu Ahi önderi ve kendisi adına kurulan zâviyelere dair bilgiler oldukça sınırlıdır. İşte bu çalışmada tarihi veriler ışığında Ahi Mesud ve zâviyeleri ile ilgili kırık dökük bilgiler yeniden ele alınıp var olan boşluklar dönemsel ve bütünsel projeksiyon yöntemi ile doldurulup, aydınlatılmaya çalışılacaktır.

Ahi Evran'ın evlatlarından olan Ahi Mesud, XV. yüzyılın ilk yarısında Ankara Ahileri arasında önemli bir şahsiyet olarak temeyyüz etmiştir. Onun soyu ve kişiliği ile ilgili en temel kaynak Ahi Sinan adına düzenlenen Farsça şecerenedir. Bu şecerenede Ahi Mesud ve Ahi Sinan şu şekilde geçiyor. " Yiğitliğin başı ve Fütüvvetin önderi Alaeddin Ahi Sinan bin Ahi Mesud'un Allah bereketini artırsın ihsanıyla dergâhın kapısı açıldı". Zâviyenin ve Mesud Ailesinin misyonunu ise " O ışık getirerek talipleri terbiye etsin, Gelen ve Giden süt ve şeker gibi biri birine karışsın, taliplerin beli bağlananların kuşakları çözülsün. Onun bu yoldaki üstünlüğü apacık

görsün. Nitekim o, asla fütüvvet ehlinin şartlarından dışarı çıkmadı, Allah tealanın ve Resulün ve bütün Müslümanların saygısını kazandı. Bir kişi bu Ahi Sinanın himmetini ararsa ona erişir ki onun kabulü fütüvvet ve yiğitliğin sultanı, âlemin ahisi Nasuriddin Evran'ın kabulü gibi tanınır. Bu şekilde Ahi Sinan'ın kuşağını bağlayan fütüvvetin ve yiğitliğin övücü, âlemde eşi olmayan zamanenin seçkini Ahi Mahmuddur.” şekilde verilir.

Diğer taraftan Ahi Sinan dolayısı ile babası Mesudu'un şeceresi ise şecerename de şu şekilde verir:

Hz. Muhammed
Hz. Hamza
Hz. Ali
Ahi Reşid-i Kübrâ
Ahi Muhammed Neccârî
Ahi Muhammed Hasr-ı Bâf
Ahi Ali Urban
Ahi Ferec-i Zenkârî
Ahi Abdullah
Ahi Hüsameddin Süzenger
Ahi Kaplan
Ahi Başaran
Ahi Kayser
Ahi Ahmed
Ahi Nasırüddin Evran
Ahi Emirici Karahisari
Ahi Sinanüddin İkrayi
Şerefeddün Hoca Osman
Ahi Türed
Çelebi İnam
Ahi Mahmud
Ahi Sinan bin Ahi Mesud¹

Yukardaki verilerde de anlaşıldığı gibi Ahi Mesud Ahi Evran'ın evlatlarındandı. XV. yüzyılın ikinci yarısına ait arşiv kayıtlarında isminin Ahi Mahmud ile birlikte geçmesi, Ahi Mahmud gibi dönemin önde gelen Ahilerinden olduğunu gösterir. Ahi Mesud'un Ahi Sinan ve Hoca adlı iki

1 Kırşehir Müzesindeki Âhilik Belgeleri, haz. M.F. Köksal-O.Kurtoğlu-H.Karaköse-Ö.Şenödeyici, Kırşehir 2008,s.30-50

oğlu vardı. Bunlardan Ahi Sinan, 1485 tarihinde Ahi Çelebi ile birlikte Ahi Evran Zâviyesi şeyhliğini müştereken tasarruf etmekteydi. Zâviyede şeyhlik makamının babadan oğula intikal etmesi, oğlu Sinan'dan önce zâviye şeyhliğine tasarruf ettiğinin işareti olmalıdır. Şeyhlik makamını muhtemelen Ahi Mahmud'la birlikte müştereken tasarruf ettiğini de düşünmek mümkündür. Diğer oğlu Hoca ise 1485'te Taraz adlı mezranın malikâne hissesine sahipti. Bu tarihte adı geçen mezrada Varsaklara mensup Ali Kethüda idaresindeki Todurga (Dodurga) ile Dodurga'ya bağlı Davudoğlu İshak idaresindeki Ahi İshak adlı göçebe grupları ziraatçilik yapmakta idiler. Bu gruplardan birisinin Ahi İshak adını taşıması, Ahilerin özellikle erken dönemlerde hem kırsal kesimle olan ilişkilerinin hem de Ahiliğin sadece şehir ve kasabalarda değil, bir ağacın dalları ve budakları gibi köylere ve hatta göçebe gruplara kadar da yayıldığına bir işareti olmalıdır. Bu mezra, 1530 yılında mülk olarak muhtemelen Ahi Sinanoğlu Hoca'nın evlatlarından veya onun soyundan olan Şah Mehmed'in üzerinde idi.²

Ahi Evran ve Halifeleri İslam ülkesinde olan tabakhane ve ocakları diriltip bayındır hale getirdi. Zâviyeler ve binalar kurdular. Halifeleri beratla gezip, tabakhanelere konarak şerefli sancaklarını, tarikat edebini, hakikat sırrını ve marifet aşkını telkin ettiler. Ahilere, kethüdalara, yiğitbaşılara, tekke nişinlere, alemdar ve sancaktarlara kemer bağlanmışlara tekbir getirerek hırka, kuşak ve taç giydirdiler. Şöyle bilinsin ki, silsile iki türdür. Biri zürriyet silsilesi biri fütüvvet silsilesi. Fütüvvet silsilesi daha önemli ve daha makuldur. Abdulkadir Geylani silsilesi fütüvvet silsilesidir. Bir üstatdan diğerine geçmiştir. Yetişmeyen kimseye icazet verilmez. İcazetnamesi nasıl yetiştiğini gösterir. Ancak padişahlık beratı olmayan tekkede barındırılmasın. Ayrıca şeriat, tarikat ve fütüvvete aykırı bir teklif getirirlerse uymasınlar”³ diye kayıtlıdır.

Ahi Mahmud'un 1471'de Mesud'un oğlu Ahi Sinan'a Ahilik icazetnamesi vermiş olması, onun bu tarihten önce öldüğünü göstermektedir. Ankara'nın tanınmış Ahilerinden olan Ahi Mesud ve oğlu Ahi Sinan debbağ olduğuna göre, meslekî intisabları da ona

² M.Hacı Ali Gökmen “ Âhi Mesud” Âhilik Ansiklopedisi

³ Kırşehir Müzesindeki Âhilik Belgeleri, s.71

dayanmaktadır. Ahi Mesud adına Ankara Bağluca ve Kırşehir Günyüzü ile Konya Beyşehir’de zâviyeleri mevcuttu.

Ahi Mesud Zâviyesi (Bağluca)

Ankara Bağluca(Etimesgut)’da Ahi Mesud adıyla bilinen zâviyeden günümüze bir kaç yapı malzemesi gelebilmiştir. Evlad-ı Ahi Evran’dan olan Ahi Mesud’un Kırşehir Ahi Evran zâviyesinde postnişin olduktan sonra Ankara bölgesinde de Ahi öğretisini işlediğine bakılırsa mezarının Kırşehir ya da Etimesgut’ta olma ihtimali güçlüdür. Bu tarihsel tabana bağlı olarak bugün Etimesgut’daki eski mezarlık denilen yerde ona ait bir mezarın bulunduğu rivayet edilmektedir. Muhtemelen onun adına kurulan zâviye da bu civarda olmalıdır. Ahi Mahmud’un 1471’de Mesud’un oğlu Ahi Sinan’a Ahilik icazetnamesi vermiş olması, onun bu tarihten önce hayatta olduğunu ve zâviyenin de bu dönemde inşa edildiğini göstermektedir. Nitekim 1463 tarihli Tahrir Defeterinde Ahi Mesud zâviye vakfı kayıtlıdır. Bu tarihte vakfın geliri 1365 akçe dir. 1530 tarihinde 1574 akçe ve 1571 tarihli kayıtlarda 1180 akçe olmak üzere belirgin bir şekilde vakıf gelirleri düşmektedir.⁴ Mezkûr dönemde vakfın mutasarrıfı Ahi İbrahim’dir. 918 (1512) tarihli vakıf defterinde, Ankara’ya bağlı Bağluca köyündeki zâviyenin vakfı, Ahi Şerafeddin Zâviyesi ile beraber kullanılmakta idi. Buna göre Bağluca bölgesindeki arazi gelirlerinin dörtte üçü Ahi Mesud zâviyesinin dörtte biri Ahi Şerafeddin vakfının gelirleri arasında görülmektedir. 1129/1717 tarihinde vakıf mutasarrıfı ve tekyenişin Seyyid Mehmed ve Salih adlı kişilerdir. Bu dönemde vakfın gelirlerine Ahi Şerafeddin vakfının mutasarrıfı İbrahim Halil adlı kişi nüfuzunu kullanarak el koymuş. Daha sonraki dönemde konu araştırılarak vakıf şartları gereğince Bağlucadaki arazilerin gelirlerinin 4/3 üçünün vakfa aktarılması uygun görülmüştür. 1269/1854 yılı muhasebe kayıtlarında mutasarrıf Ahmed Efendi, zâviye imarı ve diğer giderler için hazineinden 62,5 kuruş talep etmektedir. Bu arzuhal bağlamında zâviye tamir olmuş olmalıdır.⁵ Zâviyenin sonraki süreci ile ilgili kayıtlara rastlanmamıştır.

⁴Emine Erdoğan, “Ankara’nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Ankara”, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004, s.205, Abdülkerim Erdoğan, Ankara Âhileri ve Eserleri, Ankara 2011, s.116;

⁵VAD. nr.235/7; BOA. EV. MH. nr. 455/143

Bağluca Ahi Mesud Zâviyesine dair bir ilâm

Ahi Mesud Zâviyesi (Konya Beyşehir)

Beyşehir şehir merkezinde idi. 1476 ve 1483'teki kayıtlardan yıkıldığı, yerine ümerâ marifetiyle iki ayrı yerde zâviye ihdas edildiği anlaşılmaktadır. Bunlar Ahi Sadi Zâviyesi ile Ahi Kemal Zâviyesi'dir. Ahi Mesud Zâviyesi, XVI. yüzyılın ilk yarısında tekrar faal gösterilmiş; vakıfları arasında zeminler ve bağ olarak toplam 22 kıta arazisinin bulunduğu işaret edilmiştir. XVI. yüzyılın ilk yarısındaki bir başka kayıta 1483'teki vakıfların hemen tamamı, Ahi Mesud Zâviyesi'ne ait olarak gösterilmiştir. Buna karşılık Ahi Kemal Zâviyesi ile Ahi Sadi Zâviyesi'nin adları geçmemektedir. Şu halde Ahi Mesud Zâviyesi, XVI. yüzyılın başlarında onarılarak tekrar faal hale getirilmiştir. Ahi Mesud Zâviyesi'nin vakıfları şöyle idi: Bademli köyünde üç parça, 30 dönüm, şehrin bitişiğindeki Koruluk yakınında bir parça, 16 dönüm; Afşar köyünde bir parça, dört dönüm; Köprü bitişiğinde bir parça, 16 dönüm; Öyük bitişiğinde bir parça, yedi dönüm; İğdir köyünde 11 parça, 85 dönüm; Yassıviran köyünde bir parça, 15 dönüm; şehrin bitişiğinde iki parça, altı dönüm arazi; Kıstıvan ve Yeltan köylerinde bir parça bağ.⁶ Ahi Mesud Zâviyesi, XVIII. yüzyılda da faal bir durumda idi. XIX. yüzyıldan sonra herhangi bir kayda rastlanmadığına bakılırsa 1900'lerde yı kılmış olmalıdır.

Ahi Mesud Zâviyesi (Kırşehir Günyüzü)

Ahi Mesud'un Kırşehir'de Ahi Mahmud ile mülkiyet üzere tasarruf ettikleri yerler, 890 (1485) ve 932 (1526) tarihli tahrirlerde kaydedilmektedir. Kırşehir kazası Günyüzü nahiyesinde Ahi Mesud adıyla bilinen zâviyeden günümüze hiçbir kalıntı kalmamıştır. Evlad-ı Ahi Evran'dan olan Ahi Mesud'un Kırşehir zâviyesinde postnişin olduğu esnada müntesipleri olup, onun ölümünden sonra Günyüzü nahiyesinde bu zâviyenin yapıldığı tahmin edilmektedir. Buranın Ankara Bağluca zâviyesinden ayrı vakfı olup, ancak Vakıflar genel müdürlüğü arşivinde vakfiyeye rastlanılmadı. 23 Şaban 1286 tarihinde vaki Ahi Mesud Zâviyesi vakfının zâviyedarlığı İsmail Şakir Efendi bin Mehmed Said ve

6 Fahri Coşkun, 888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İktisat Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996, s. 125; 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530), Tıpkı Basım, I, Ankara 1996, s. 56; Karaman Vilâyeti Vakıfları, (haz. Seyit Ali Kahraman), Kayseri 2009, s. 180; İbrahim Hakkı Konyalı, Âbideleri ve Kitâbeleriyle Beyşehir Târîhi, (yay. Ahmet Savran), Erzurum 1991, s. 114-115, 302, 304;

Yusuf Arif Efendi bin Abdurrahman Reşide tevcih kılınmıştır.⁷ İsmail Şakird'in ölümünden sonra ise berat-ı alişan ile Yusuf Arif Efendi'nin zâviyedar olarak atanması sağlanmıştır.⁸ Zâviyenin sonraki süreci ile ilgili kayıtlara rastlanmamıştır.

Sonuç olarak, Ahilerin piri Ahi Evran'ın silsilesinden olan Ahi Mesud, Kırşehir'de Ahi Mahmud ile beraber Ahi Evran tekkesinde postnişinlik yapıp bu süreçte diğer Ahi merkezlerinde bulunmuştur. Bu bağlamda kendi adına üç yerde Ahi zâviyesi kurulmuştur. Bunlar Bağluca, Günyüzü ve Beyşehir zâviyeleridir.

Kaynaklar:

- M.Hacı Ali Gökmen "Ahi Mesud" Ahilik Ansiklopedisi
Kırşehir Müzesindeki Ahilik Belgeleri, s.71
Emine Erdoğan, "Ankara'nın Bütüncül Tarihi Çerçevesinde Ankara", (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 2004, s.205,
Abdülkerim Erdoğan, Ankara Ahileri ve Eserleri, Ankara 2011, s.116;
VAD. nr.235/7; BOA. EV. MH. nr. 455/143
Fahri Coşkun, 888/1483 Tarihli Karaman Eyaleti Vakıf Tahrir Defteri, İÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İktisat Tarihi Anabilim Dalı Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1996, s. 125; 387 Numaralı Muhâsebe-i Vilâyet-i Karaman ve Rûm Defteri (937/1530), Tıpkı Basım, I, Ankara 1996, s. 56; Karaman Vilâyeti Vakıfları, (haz. Seyit Ali Kahraman), Kayseri 2009, s. 180; İbrahim Hakkı Konyalı, Âbideleri ve Kitâbeleriyle Beyşehir Târîhi, (yay. Ahmet Savran), Erzurum 1991, s. 114-115, 302, 304;
EV. MKT-CHT-00303
BOA, EHMM-00735
VGMA, Saruhanoğlu İshak Bey bin Saruhan Vakfiyesi, Evâil-i Cemâziyelâhir 866 (3-12 Mart 1462), Defter nu: 608/1, s. 318. sıra: 345.

⁷ EV. MKT-CHT-00303

⁸ BOA, EHMM-00735